

บอเมง

ประมุข อุทัยพันธุ์

“บอเมง” เป็นชื่อหมู่บ้านหนึ่ง อยู่ในหมู่ที่ ๓ ตำบลคลองใหม่ อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

หมู่บ้านนี้มีไทยมุสลิมล้วน ๆ อาศัยอยู่ประมาณ ๓๐ ครัวเรือน ทุกครัวเรือนประกอบอาชีพทำนา แต่ไม่ค่อยได้ผลนัก เพราะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำขังเป็นเวลานานแทบทุกปี ในฤดูมรสุม เป็นหมู่บ้านที่ทางราชการต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือในด้านผู้ประสบอุทกภัยทุกปี

บอเมง แม้จะเป็นเพียงหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่ค่อนข้างห่างไกลจากชุมชนที่เจริญก็จริง แต่ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านนี้ เป็นเรื่องที่ควรแก่การรับรู้ มิใช่น้อย

ย้อนหลังในไปรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกเมืองปัตตานี

ซึ่งเป็นเมืองใหญ่อยู่ริมพระราชอาณาเขตสยามออกเป็นเมืองเล็ก ๆ ๗ เมืองด้วยกัน อันได้แก่เมืองปัตตานี หนองจิก ยี่ริง(ยะหริ่ง) สายบุรี รามัน ยะลา และระแงะ ทั้งนี้ เพื่อสะดวกแก่การปกครอง ทั้ง ๗ เมืองขึ้นอยู่กับเมืองสงขลา ซึ่งต่อมาเหตุการณ์ในบริเวณ ๗ หัวเมืองดังกล่าว ก็สงบราบเรียบเป็นปกติสุขสืบมาจนตลอดรัชกาล

การก่อความไม่เกิดความวุ่นวายของเมืองปัตตานี ซึ่งเคยปรากฏอยู่บ่อยครั้งในสมัยก่อน ๆ ได้ย่นรอยเข้ามาสู่อีกครั้ง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งราชวงศ์จักรี โดยเมืองปัตตานี หนองจิก ยะลา และระแงะ ได้ร่วมสมคบกันแข็งเมือง

พระยาเมืองทั้งสี่เมืองที่คิดกบฏในครั้งนี้ได้ยกกำลังเข้าตีเมืองยี่ริง จะนะ และเทพา ทั้งสามเมืองได้ทำการสู้รบต่อต้าน จนกระทั่งกองทัพจากเมืองเพชรบุรีสมทบกับกองทัพเมืองสงขลา

ยกมาช่วย ระดมตีทัพกบฏแตกกระจายไป

เหตุการณ์บ้านเมืองกลับสู่ภาวะปกติอีกครั้งหนึ่ง พระยาเพชรบุรีร่วมกับพระยาสงขลา ได้พิจารณาคัดเลือกตัวบุคคลให้เป็นผู้รักษาราชการเมืองทั้งสี่แทนพระยาเมืองคนก่อนที่ก่อการกบฏ โดยให้ ต่วนยู โชะ (ญาติของต่วนสุหลง พระยาเมืองปัตตานีผู้เป็นกบฏ ซึ่งปรากฏว่ามีได้รู้เห็นเป็นใจกับการกบฏในครั้งนี้) เป็นผู้รักษาราชการเมืองปัตตานี

ให้นิบบอสุ ชาวบางปู แขวงเมืองยี่ริง ซึ่งเป็นกรมการเมืองยี่ริง และได้ร่วมสมทบกับพระยาอัยริง (ฟ่าย) ทำการสู้รบกับพวกกบฏ เป็นผู้รักษาราชการเมืองระแงะ

ให้หลวงสวัสดิ์ภักดี (ยิ้มซ้าย) ผู้ช่วยราชการเมืองยี่ริง เป็นผู้รักษาราชการเมืองยะลา (หลวงสวัสดิ์ภักดี(ยิ้มซ้าย) ผู้นี้ เป็นหลานของพระยาอัยริง(ฟ่าย) โดยเป็นบุตรของพระยาเมืองปัตตานี (ขวัญซ้าย)คนก่อน ที่ถึงแก่กรรมไปแล้ว ผู้เป็นพี่ชายร่วมสายโลหิตของพระยาอัยริง(ฟ่าย) ว่ากันตามศักดิ์ พระยาอัยริง(ฟ่าย) ก็คืออาของหลวงสวัสดิ์ภักดี(ยิ้มซ้าย)นั่นเอง)

ให้นายบุญแมน ราษฎรหมู่บ้านขุนตัดหวาย แขวงเมืองจะนะ เป็นผู้รักษาราชการเมืองหนองจิก

ผู้รักษาราชการเมืองทั้งสี่นั้น มีอยู่เพียงผู้เดียวที่มาจากที่อื่น โดยมีใช่เป็นคนในบริเวณ ๗ หัวเมือง ผู้นั้นก็คือนายบุญแมน

นายบุญแมนเป็นใคร มีชีวิตประวัติเช่นไร และมีความสำคัญอย่างไร จึงได้มารั้งเมืองหนองจิก

จากบันทึกของหลวงรัตนมนตรี (ฮวด กายะนันท์) อดีตนายอำเภอมาขย จังหวัดปัตตานี (ถึงแก่กรรมไปแล้ว)

ได้กล่าวถึงชีวิตประวัตินายบุญเม่นไว้
มากพอสมควร บันทึกตอนหนึ่งเขียน
ไว้ดังนี้

“.....นายบุญเม่นเป็นญาติกับผู้
ว่าราชการเมืองจะนะนะ แต่เวลาที่พวกกบฏ
ยกไปตีเมืองจะนะนั้น นายบุญเม่นหา
ได้เกี่ยวข้องทำราชการในเมืองจะนะนั้น
ไม่ เพราะนิสัยชอบเป็นนักแสดง เล่น
การพนัน สนุกต่าง ๆ เช่น หัดเล่นมโหรี
รำ และหัดชกมวย เป็นต้น จนขึ้นชื่อ
ว่าเป็นนักแสดงหัวไม่อยู่ในเมืองจะนะผู้
หนึ่ง มีใจกอกกล้าหาญ มีรู้จักกลัวผู้ใด
ผู้ว่าราชการเมืองจะนะผู้เป็นญาติ จะ
ว่ากล่าวสั่งสอนอย่างไรหาฟังไม่ ไปตั้ง
บ้านเรือนอยู่เสียที่บ้านขุนตดห้วย ให้
ห่างไกลออกไปจากบ้านผู้ว่าราชการ
เมืองจะนะ โดยเกรงการบ่นว่าที่ตัว
ประพฤตินั้น และขณะที่พวกกบฏยกไปตี
เมืองจะนะนั้นตัวผู้ว่าราชการเมืองจะนะ
ไม่อยู่ โดยลงไปราชการที่เมืองสงขลา
ให้แต่ปลัดเมืองจะนะอยู่ พวกกบฏยก
ไปตีเมืองจะนะแต่ ๓๐๐ คนเท่านั้น
ปลัดเมืองจะนะไม่ได้คิดต่อสู้ พาครอบครัว
หนีไปเสีย ส่วนครอบครัวบุตรภรรยา
ผู้ว่าราชการเมืองจะนะก็ยังอยู่ใน
เมืองนั้น เวลานั้น พวกกบฏเที่ยวเอาไฟ
เผาตามบ้านเรือนราษฎรในเมืองจะนะ
เสียหายหลายแห่ง นายบุญเม่นเมื่อเห็นว่า
ไม่มีใครต่อสู้กับพวกกบฏเช่นนั้น ก็คิด
รวบรวมพรรคพวกของตนได้ประมาณ
๔๐-๕๐ คน แล้วยกไปตั้งรักษาบ้าน
เรือนและครอบครัวของผู้ว่าราชการเมือง
จะนะไว้ พวกกบฏจะหักโหมเข้าไปเอา
ไฟจุดเผาบ้านผู้ว่าราชการเมืองจะนะไม่
ได้ ก็ตั้งค่ายพักอยู่ นายบุญเม่นได้ยก
พรรคพวกออกไปสู้กับพวกกบฏที่มา
ตั้งค่ายอยู่นั้นครั้งหนึ่ง พวกกบฏก็เป็นที
ข้าเกรงฝีมือและความกล้าหาญของนาย
บุญเม่น แต่นายบุญเม่นจะทำการสู้รบ

๗๖ รุสมิแล

เอาชนะกับพวกกบฏนั้นไม่ได้ เพราะมี
พรรคพวกที่จะออกสู้รบแต่น้อยตัว
ก็เกรงรักษาเต้าน้ำและครอบครัวของผู้ว่า
ราชการเมืองจะนะอยู่ ครั้นอยู่ได้ ๓ วัน
จึงกองทัพสงขลาออกไปถึง และพระยา
จะนะก็ได้ไปกับกองทัพด้วย ออกระดม
ตีพวกกบฏแตกยับเยินไป โดยเหตุนี้เอง
พระยาสงขลาเห็นว่า นายบุญเม่น
มีความชอบได้จัดให้นายบุญเม่นเป็นผู้
รักษาราชการเมืองหนองจิก.....”

สมัยนั้น แม้จะเป็นเพียงผู้รักษา
ราชการเมือง หรือ รังเมือง โดยยังมีได้
รับพระราชทานตราตั้งให้เป็นผู้ว่าราชการ
การเมือง หรือ เจ้าเมืองอย่างสมบูรณ์
แต่ราษฎรก็ให้ความยกย่อง โดยเรียก
“พระยาเมือง”กันทั้งนั้น อย่างเช่นนาย
บุญเม่น ราษฎรก็เรียกว่า พระยาหนอง-
จิก ในด้านการเขียนก็เช่นกัน จะแตก
ต่างก็เพียงวงเล็บชื่อเพิ่มเติมต่อท้าย เพื่อ
ให้รู้แน่ชัดว่า เป็นพระยาเมืองคนใด
เช่น พระยาหนองจิก(บุญเม่น) เป็นต้น

กาลเวลาผ่านไปไม่นาน พระยา
ยิริง(ฝ่าย)ก็ถึงแก่กรรมด้วยโรคชรา
พระยาสงขลาจึงย้ายหลวงสวัสดิ์ภักดี
(ยิ้มซ้าย) ผู้รังเมืองยะลา มาเป็นผู้รัง
เมืองยิริงแทน และให้นายเมือง
บุตรพระยายิริง(ฝ่าย) ไปรังเมืองยะลา
พระยายิริง(ยิ้มซ้าย)คนใหม่ มี
บุตรชายหญิงหลายคน แต่ในจำนวนทั้ง
หมด มีอยู่สาวหนึ่งซึ่งเลื่องลือกัน
นักว่า สวยสดงดงามมาก ชกจะหา
สาวใดเสมอเหมือน บุตรสาวคนนี้มี
นามว่า ยี่สุน

ข่าวความงามของสาวยี่สุนได้
ล่าวังรู้ไปถึงพระยาหนองจิก(บุญเม่น)
ก็คิดจะได้ไว้เป็นภรรยา แต่เนื่องจากรู้
ตัวดีว่า คนมีภรรยาอยู่แล้ว ถึงจะ
ไปสู้ขออย่างไร พระยายิริงก็คงไม่ยอม
ให้แน่ ๆ ก็ได้แต่ครุ่นคิดหาอุบายต่อไป

แม้จะได้ดิบได้ดี แต่ก็หาได้ทำ
ให้พระยาหนองจิก(บุญเม่น)สำนึกใน
เกียรติและศักดิ์ศรีของตนไม่ ประพฤติ
ลักษณะนักแสดงโดยอยู่เช่นไร ก็อยู่เช่น
นั้น และก่อนข้างกำริบเสิบสานยิ่งขึ้น
ราชการงานเมืองไม่ค่อยสนใจ หมกมุ่น
แต่ดื่มหาราคะ ลูกสาวใครที่สะสวย
เป็นที่พอใจ ก็ไปสู้ขอ เมื่อพ่อแม่ฝ่าย
หญิงไม่ให้ ก็ใช้วิธีอุบายว่า อย่าว่าแต่ลูก
สาวเขาเลย แม้แต่ภรรยาเขาก็ไม่เว้น
กินตำแหน่งเจ้าเมืองไม่กี่เดือนมีภรรยา
ร่วม ๒๐ คน ใครจะร้องทุกข์กล่าวโทษ
ไปยังพระยาสงขลา พระยาสงขลา
หาลงโทษแก่พระยาหนองจิก(บุญเม่น)
แต่ประการใด นอกจากมีหนังสือติโทษ
มา และแนะนำให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้
ร้องทุกข์เป็นเงินเท่านั้นเท่านี้ สร้างความ
เจ็บแค้นให้แก่ราษฎรผู้เสียหายเป็น
อย่างยิ่ง

ประพฤตินั้นเป็นนักแสดงโดกับ
ชาวบ้านไม่พอ คราวนี้กำลังวางแผน
แบบฉบับนักแสดงโดกับเจ้าเมืองด้วยกัน
อีก และแล้ววันหนึ่งก็ได้โอกาสเมื่อตน
สืบรู้ว่า พระยายิริง(ยิ้มซ้าย)ชอบเล่น
ชนไก่ตาซี(ชนไก่กอดมิด) พระยาหนอง-
จิก(บุญเม่น)ก็หาไก่ชนมาเลี้ยงบ้าง
แล้วส่งข่าวให้พระยายิริง(ยิ้มซ้าย)
ทราบ ว่า ตนจะนำไปชนให้สนุก
สนาน ขอให้พระยายิริงจัดที่พักให้
ด้วย ซึ่งพระยายิริงก็ตอบรับด้วยความ
ยินดี

ครั้นถึงวันกำหนดนัดหมาย พระ
ยาหนองจิก(บุญเม่น) ก็เคลื่อนขบวน
ช้างพาหนะไปยังเมืองยิริง ชนไก่กันอยู่
ได้ ๒-๓ วัน พระยายิริงก็เกิดป่วยไข้
ต้องงดชนไก่ชั่วคราว ด้วยเหตุนี้เอง
พระยาหนองจิกก็ถือโอกาสเข้าเยี่ยม
ไข้พระยายิริงถึงภายในบ้าน ได้พบเห็น
สาวยี่สุนด้วยตาของตนเอง ก็ยิ่งกำริบ

เสนหากระวนกระวายใจยิ่งขึ้น

อาการไข้ของพระยาอิริยังยังไม่ทุเลา พระยาหนองจิกก็ยังคงพักอยู่ ณ ที่พักที่จัดต้อนรับเวลาพระยาอิริยังหายป่วย จะได้ชวนไถ่กันต่อไป และในช่วงนี้เอง ความปรารถนาในตัวของสาวีสุนัขของพระยาหนองจิก(บุญแมน) ก็ประสบผลสำเร็จ ซึ่งหลวงรัตนมนตรี(สวด คาษะนันท์)ได้บันทึกไว้ดังนี้

“.....พออยู่มาวันหนึ่ง ได้ทราบข่าวนางสาวีสุนัข บุตรีพระยาอิริยัง ชักชวนบ่าวไพร่พากันออกไปเที่ยวเล่นเก็บเห็ดที่ป่าตาล ตำบลบ้านยาว พระยาหนองจิก(บุญแมน)ก็มีความยินดี จัดแจ่มผูกขี้ช้างชักชวนบ่าวไพร่ลอบพากันไปคอยทำอยู่ ณ ที่ตำบลนั้น (ตรงนี้น่าจะเป็นแม่สื่อเป็นผู้ชักนำ หรือผู้ใดส่งข่าวนัดหมายให้ แต่คำที่เล่ากันต่อมาไม่ปรากฏ) ครั้นพระยาหนองจิก(บุญแมน)เห็นว่าพวกผู้หญิงเหล่านี้ ชักชวนกันเก็บเห็ดเพลินเพลินอยู่ ก็แอบต้นตาลเข้าไปใกล้กับที่นางสาวีสุนัขเก็บเห็ดอยู่นั้นแล้วก็ออกเดินไปถึงจับข้อมือนางสาวีสุนัขเข้าไว้ ร้องเรียกความขำขี้ที่ขี้ขำงแอบอยู่ ให้พาขำงมารับโดยเร็ว ความขำงก็พาขำงมารับ พระยาหนองจิก(บุญแมน)ก็ยกนางขึ้นขำง ส่วนนางสาวีสุนัขก็ตะโกนผู้คนบ่าวไพร่ให้ช่วยเหลือ แต่ก็หาไม่มีผู้ใดกล้าเข้าช่วยเหลือไม่ เพราะพระยาหนองจิก(บุญแมน)พร้อมด้วยบ่าวไพร่ที่พากันไปกระทำการนั้น มีอาวุธกันครบมือทุกคน จึงพวกบ่าวไพร่พระยาอิริยังซึ่งไปด้วยนางสาวีสุนัขไม่กล้าเข้าไปช่วยเหลือ ต่างก็พากันวิ่งหนีกลับหมด ตกลงพระยาหนองจิก(บุญแมน)ได้สมดังความปรารถนา ยกนางสาวีสุนัขขึ้นบนประคับขำง แล้วก็ตีขำงพาหนีไป พร้อมด้วยพวกบ่าวไพร่แวดล้อมเป็นกำลัง ไล่ขำงป้ายหน้ามุ่ง

ตรงไปยังเมืองหนองจิก เดินทางผ่านข้ามเขตมาในแขวงเมืองปัตตานี

ฝ่ายพวกผู้คนของพระยาอิริยัง ซึ่งไปกับนางสาวีสุนัข ที่พากันวิ่งหนีกลับไปนั้น ต่างก็นำความไปกราบเรียนพระยาอิริยัง ตามที่พระยาหนองจิก(บุญแมน)ได้ลอบคร่ำพาท่านนางสาวีสุนัขไปให้ทราบ พระยาอิริยัง(ยิ้มขำ) ก็มีความโกรธเคืองเป็นอันมาก แต่เวลานั้นกำลังป่วยเป็นไข้หนักอยู่ จึงสั่งให้กรมการเมืองเกณฑ์คนรีบยกติดตามไป พวกกรมการเมืองก็ควบคุมผู้คนรีบยกไปตามคำสั่ง ได้ไปทันกับขำงพระยาหนองจิก(บุญแมน) ซึ่งกำลังข้ามฟากที่ตำบลยาบี ล่องเข้าไปในเขตเมืองหนองจิกเสียแล้ว ต่างคนก็หยุดอยู่ในเขตเมืองปัตตานี ไม่กล้าติดตามต่อไป ส่วนพระยาหนองจิก(บุญแมน) เมื่อข้ามขำงไปถึงเขตเมืองหนองจิกแล้ว ก็หยุดขำงยืนอยู่ที่ริมคลอง ร้องเรียกพวกเมืองอิริยังที่ติดตามไปนั้นว่า ให้ข้ามฟากไปเมืองหนองจิกเถิด จะได้เล่นมวยกันให้สนุกสักครั้ง แต่พวกเมืองอิริยังก็หาได้กล้ายกติดตามไปไม่ ต่างก็พากันกลับเสียแต่เพียงนั้น ส่วนพระยาหนองจิก(บุญแมน)เมื่อเห็นพวกเมืองอิริยังไม่ได้ยกติดตามไป ก็พานางสาวีสุนัขไปยังบ้านเรือนที่อยู่ในเมืองหนองจิกโดยสะดวก และในทำที่พระยาหนองจิก(บุญแมน)พาขำงลงข้ามในครั้งนั้น เคียวนี้มีผู้คนตั้งบ้านอยู่เรียกว่า บ้านกาลันกาเขาะ แปลว่า บ้านท่าขำง อยู่ที่ตำบลยาบี ท้องที่อำเภออุยง.....”

โดยสภาพทางภูมิศาสตร์ การเดินทางระหว่างเมืองหนองจิกกับเมืองอิริยังนั้น ต้องผ่านเมืองปัตตานี เพราะเมืองปัตตานีอยู่กึ่งกลางเมืองทั้งสอง ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนการปกครองท้องถิ่นเป็นจังหวัดและอำเภอ ส่วนของเมือง

ปัตตานีด้านต่อเขตกับเมืองหนองจิก ตรงสถานที่ที่พระยาหนองจิก(บุญแมน)พาขำงข้ามฟาก ก็คืออำเภอยะรัง ในปัจจุบัน และส่วนของเมืองหนองจิกที่ต่อเขตกับอำเภอยะรัง ตรงสถานที่ดังกล่าว ก็คืออำเภอหนองจิก ในปัจจุบันเช่นกัน (แต่เดิมอำเภอหนองจิกมีชื่อว่า อำเภออุยง)

ต่อมาเมื่อประมาณ ๓๐ ปีที่ผ่านมา พื้นที่ส่วนหนึ่งของอำเภอหนองจิกบริเวณใกล้ ๆ กับท่ากาแลมาเขาะ (กาลันกาเขาะ) ซึ่งเป็นเขตติดต่อกับอำเภอยะรัง ก็ได้เข้ามาผนวกกับพื้นที่อำเภอยะรัง สาเหตุนี้เนื่องจากราชการที่อาศัยในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว ได้ร้องเรียนถึงความไม่สะดวกในการสัญจรไปมาติดต่อราชการ ณ ที่ว่าการอำเภอหนองจิก เพราะมีระยะทางห่างไกลและเส้นทางคมนาคมไม่สะดวก จึงขอขึ้นกับอำเภอยะรัง ซึ่งทางราชการได้พิจารณาเห็นชอบตามคำร้องเรียนนั้น

พื้นที่ส่วนที่แยกมาผนวกกับอำเภอยะรังนี้ มีหมู่บ้านหนึ่งติดเข้ามาด้วย หมู่บ้านนี้อยู่ห่างจากกาแลมาเขาะหรือ ท่าขำง ประมาณ ๒ ก.ม. มีชื่อว่า หมู่บ้านบอเมง พื้นที่หมู่บ้านนี้ในอดีตนั้นเป็นพื้นที่ชายเขตเมืองหนองจิกที่รกร้างว่างเปล่า ปรากฏจากผู้คนอยู่อาศัย ซึ่งพระยาหนองจิก(บุญแมน)ใช้เป็นปากทางขับขำงเข้าออก ก่อนขึ้นหรือลงท่ากาแลมาเขาะ จึงได้ขนานนามหมู่บ้านไว้เป็นอนุสรณ์แก่พระยาหนองจิก(บุญแมน)สืบมา

บอเมง เป็นสำเนียงที่ไทยมุสลิมเรียกเพี้ยนมาจากคำว่า บุญแมน นั่นเอง เรื่องของบอเมงก็สิ้นสุดลงเพียงแค่นี้ แต่เรื่องของพระยาหนองจิก(บุญแมน)ยังมีอีกมากที่น่านำมาศึกษามีไม่น้อยในด้านชีวประวัติบุคคล .